

Intellektuaalne väljund nr 1

ERASMUS+ projekt

2019-1-EE01-KA204-051720

“Hoolekogude jõustamine”

(“Empowering of School Boards”)

(ESB)

2019-2022

Sisu

Jyväskylä ülikooli uurimisaruanne	03 - 17
Tegevusuuring kui Kuressaare Nooruse Kooli arengu mõõdupuu	18 – 28
Kuressaare Hariduse Kooli etnograafiline uurimus	29 – 37
Pihlta lasteaed-põhikooli kogemuslugu	38 – 111

**Vanemate, õpilaste, õpetajate ja teiste kogukonna liikmete osalemine
kooli uuenduste kavandamisel, rakendamisel ja hindamisel.**

**Uurimisvahendid koolidele nende lähtetasemete ja
ümberkujundamisprotsesside analüüsimiseks,
uurimisaruanne**

Tuija Ukoski, Mika Risku, Piia Nuora ja Emilia Sviili Jyväskylä ülikool

Kokkuvõte

See on teaduspõhine aruanne väljundi 1 uurimisvahendite kohta, mis on mõeldud koolidele, et analüüsida nende lähtetasemeid ja ümberkujundamisprotsesse projekti Empowering of School Boards (ESB) Erasmus + jaoks. Selles tutvustatakse projekti, kirjeldatakse Jyväskylä ülikooli rolli projektis ning tutvustatakse uurimisvahendeid koolidele, et analüüsida projektis osalejate küsitluse põhjal oma lähtetasemeid ja transformatsiooniprotsesse. Meie tulemuste põhjal ei ole ühtegi kindlat uurimisvahendit, mida kõigile soovitada. Veendusime, et erinevad koolid ja nende erinevad olukorrad nõuavad erinevaid tööriistu. Kui ühele koolile sobis tegevusuuring, siis teisele etnograafiline ja kolmandale juhtumiuuring. Mis tundub fundamentaalne, on teaduspõhine mõtteviis ja sellest lähtuv koolide arendamise protsess. Selles tundub oluline pidev algtaseme analüüs, mis suunab ja toetab arengut. See aruanne annab üldise ülevaate uurimisvahenditest ja seda täiendavad ESB koolimeeskondade poolt tehtud aruanded, mis olid mõeldud konkreetsete koolimeeskondade aitamiseks ja lähtuvalt isikuandmete kaitsest alljärgnevalt avalikustamisele ei kuulu. Nendest ülevaate saamiseks on vaja ühendust võtta projekti koordinaatori Aivar Halleriga (aivar@haller.ee ja +372 5162211)

1. Sissejuhatus

See on Jyväskylä ülikooli (JYU) uurimisaruanne kooli hoolekogude mõjuvõimu suurendamise (Empowering of School - ESB) Erasmus + projekti kohta. ESB projekti peamised eesmärgid olid 1) lapsevanemate ja õpilaste demokraatlik kaasamine kooli juhtimisse õpetajate, koolijuhtide ja kohalike omavalitsuste kõrval, mis ESB projekti puhul keskendus kooli hoolekogu rolli suurendamisele, ja 2)

kohaliku kultuurielu jätkusuutlikkus, mis ESB projekti puhul keskendus koolitajate/mentorite/vahendajate rühma koolitamisele, et tõhustada üldist koostööd koolides ja kohalikes omavalitsustes.

Nagu eelpool kokkuvõttes kirjeldatud, piirdub käesolev aruanne Jyväskylä ülikooli tööga ning selles kirjeldatakse üldiselt ESB projekti väljundit. Üksikasjalikumaid aruandeid esitavad ESB projektikoolide meeskonnad ning need aruanded on eelkõige suunatud konkreetsetele projektis osalenud koolidele.

Intellektuaalse väljundi nr 1 pealkiri oli „Uurimisvahendid koolidele, et analüüsida nende lähtetasemeid ja ümberkujundamisprotsesse.“ Projektitaotluse kohaselt pidid need teenima projekti Empowering of School Board (ESB) lõppeesmärki esitada praktilisi mudeleid, kuidas juhtida edukaid ümberkujundamisprotsesse hoolekogude võimestamiseks, samuti raamistikke, kuidas luua selleks konkreetsetele koolidele sobilikke protsesse ja lahendusi.

Eduka ümberkujundamise eelduseks on algtaseme tundmine. Eesti Lastevanemate Liit (EstPA) oli pilootvalla ja selle koolide olukorda uurinud alates 2018. aasta esimesest poolest ehk enne ESB projekti algust. See aitas projekti alguses palju. Näiteks oli valla ja selle koolidega loodud ühine arusaam projektist ning vastastikune usaldus.

Kui projekt algas ja projektis osalevad koolid kokku lepiti, koostati uued algtaseme analüüsid. Nende uuringute tulemusi ja meetodikat hinnati ja arendati järjepidevalt, et need vastaksid omavalitsuse ja osalevate koolide tunnustatud vajadustele ning täiendaksid tuvastatud puudusi teaduse ja hariduse abil. Selles töös ajakohastati järjekindlalt ka uurimisvahendeid, haridusprotsesse ning väljakujunenud struktuure, protsesse ja tavasid, et luua jätkusuutlik alus ESB projekti tulemuste üldistamiseks ja edasiseks rakendamiseks.

Seoses algtaseme analüüsiga töötati välja küsimustikud, intervjuude kavandid ja vaatlusprotokollid ning nende analüüsimeetodid töötati välja, modelleeriti, testiti, hinnati ja töötati välja koos osalevate koolidega, et pakkuda praktilisi mudeleid ja raamistikke kõigile koolidele, et luua oma uurimisvahendid algtaseme analüüsiks. Need vahendid võimaldavad koolidel jälgida oma muutusi enne arendus-, haridus- ja mentorlusprotsesse, nende ajal ja pärast neid.

Et toetada koole oma ümberkujundamisprotsesside edukal juhtimisel, peavad uurimisvahendid andma teavet ümberkujundamisprotsesside ja nende mõju kohta. Selleks rakendati ESB projektis kohaliku omavalitsuse tasandil pildi loomiseks igas koolis kombinatsiooni pikaajalisest ja lühiuuringust. Sarnaselt algtaseme analüüsile kasutati nendes uuringutes segameetodeid ning need koostati ja jõustati koos osalevate koolidega. Lisaks töötati uurimisprotsess välja praktilisteks uurimisvahenditeks ja raamistikuks, et kõik koolid saaksid luua oma uurimisvahendid protsesside hindamiseks.

Kasutatud küsimustikud põhinesid Trigon Entwicklungsberatung väljatöötatud rasterküsimustikel, mis loodi organisatsioonide arenguetappide ja kriiside kaardistamiseks. Algtaseme analüüsil põhinevaid ja uurimismetoodika alaste teadmistega toetatud küsimustikke täiendasid koolidega koostööd tegevate ESB projektimeeskondade uued intervjuukavandid ja vaatlusprotokollid. Erilist rõhku pandi sellele, kuidas sünteesida erinevaid meetodeid mudeliteks ja raamistikeks, et välja tuua koolide eripära ja sealhulgas mitmekesine kultuurikontekst. Seda peame oluliseks, sest ESB projekti käigus märkasime, et koolide olukord on väga erinev ning omavalitsuse ja koolide suhted muutusid mitu korda.

Loodame, et Jyväskylä ülikooli ja ESB projektikoolide meeskondade uurimisaruande tulemused aitavad kõigil koolidel läbi viia sarnaseid ja järjepidevalt täiustatavaid teaduspõhiseid protsesse sarnaste eesmärkide saavutamiseks nagu oli ESB projektil.

2. Jyväskylä ülikooli roll projektis "Empowering of School Boards (ESB)"

Jyväskylä ülikooli ülesanne ESB projektis oli aidata välja töötada uurimismahendid koolidele, et analüüsida nende lähtetasemeid ja transformatsiooniprotsesse. Selle töö eesmärk oli toetada koole oma ümberkujundamisprotsesside edukal juhtimisel. Selleks pidid uurimismahendid andma teavet transformatsiooniprotsesside ja nende mõju kohta. Selles töös rakendas ESB projekt kohaliku omavalitsuse tasandi pildi loomiseks igas koolis lühi- ja pikaajalise uuringu kombinatsiooni. Sarnaselt algataseme analüüsile kasutati nendes uuringutes segameetodeid ning need koostati ja viidi ellu koos osalevate koolide ja ESB koolimeeskondadega.

Nende uuringute kavandamine ja analüüsimine oli Jyväskylä ülikooli ülesanne, kuid praktikas kavandati, jõustati ja analüüsiti neid tihedas koostöös ESB koolimeeskondade ja Eesti teadusekspertidega. Kuna kõigi koolide olukord varieerus nii omavahel võrrelduna kui ka igas koolis protsessi käigus, oli sihipäraste uurimismahendite väljatöötamisel oluline usaldus ESB koolimeeskondade vastu ja ESB koolimeeskondade teadmised koolide olukorrast ja protsessist. Kuna Jyväskylä ülikooli esindajad ei saanud eesti keelest aru ega osanud seda rääkida, oli koolis eestikeelse uurimistöö läbiviimiseks vaja Eesti teaduseksperte ja ESB koolimeeskondi. Seetõttu jagati väljund nr 1 selleks üldosaks ja kolmeks kooliaruandeks.

ESB muudetud projektiplaani kohaselt oli ESB projekti esimese kolme aasta jooksul Jyväskylä ülikooli roll töötada väljundi nr 1 nimel, osaledes Trigoni koolitusprogrammis, uurides protsessi, hinnates uurimismahendite lähenemisviisi ja viies läbi uuringuid, samuti toetades projektis osalejaid, et nad saaksid Trigoni koolitusperioodil õpitud meetodeid uurimismahenditena rakendada, suunates samal ajal osalejaid arendama teaduspõhist mõtteviisi, et parandada kodu ja kooli koostööd ning võimestada vanemaid koolipõhiste otsuste tegemisel. Võime järeldada, et see on ülioluline mis tahes uurimismahendite rakendamisel koolidele, et analüüsida nende lähtetasemeid ja ümberkujundamise protsesse. **Erinevad olukorrad nõuavad erinevaid uurimismahendeid, kuid ühine on usaldus ja valmisolek areneda koos teadusuuringutega.** ESB koolimeeskondade aruanded on märkimisväärsed tõendid mitmekesisusest ja meie uuring näitab selgelt nii teadusuuringutega arendamise olulisust kui ka keerukust.

Projekti neljandal aastal viidi läbi lõplik töö väljundi nr 1 uurimismahendite jaoks, mis on mõeldud koolidele nende algatasemete ja ümberkujundamisprotsesside analüüsimiseks. Sellega seoses on mõned tähelepanuväärsed küsimused. Esiteks oli mitmel ESB koolimeeskonna liikmel juba enne ESB projekti juhendamise kogemus. Teiseks said ESB koolimeeskonnad Trigonilt range koolituse treeneritena tegutsemiseks. Kolmandaks töötas Jyväskylä ülikool kogu väljundi nr 1 protsessi vältel uurimismahendite ja nende rakendamise kallal, tagades, et juhendamine oleks teaduspõhine. Seega oli ESB koolimeeskondadel, osalevatel koolidel ja nende vallal palju teadmisi ja kogemusi sellest, mis neljandal aastal ees ootab. Oluline on märkida, et ESB projekti eesmärkide väljatöötamine nõuab palju aega, tuge ja tööd.

Covid-19 pandeemia katkestas ja mõjutas ESB projekti ning koostööd valla ja selle koolidega mitu korda ja mitmel viisil. Omavalitsused ja koolid töötavad keerulistes dünaamilistes toimingutes ka mitmel muul viisil. Seega, kui alustasime ESB projekti neljandat aastat, olime mitmes mõttes uutes olukordades. See andis ESB koolimeeskondadele nii vajaduse kui ka võimaluse viia läbi uusi algatasemete analüüse, siduda need varasema arendusprotsessiga ning koos oma koolide ja omavalitsusega edasi töötada, et toetada koole ESB projekti eesmärkide saavutamisel.

Lõplik töö väljundi nr 1 uurimisvahendite jaoks koolidele, et analüüsida oma lähtetasemeid ja ümberkujundamisprotsesse koostöös Jyväskylä ülikooli, ESB koolimeeskondade, omavalitsuse ja selle koolidega, viidi 2022. aastal läbi neljas tsükkel, millest igaüks kestis nädala (5 tööpäeva), seega osalejate jaoks kokku 20 päeva. Tähelepanuväärne on see, et lisaks neile neljale nädalale toimus koolides koos ESB koolimeeskondadega ka palju iseseisvat tööd.

Iga arendus- ja testimistsükkel hõlmas ESB koolimeeskondade koolikülastusi vähemalt kahel päeval nädalas. Projekti algne juhtkomitee oli valinud vabatahtlikeks koolid, kus meetodeid katsetati ja arendati. Praktikast testiti koolikülastuste käigus uurimisvahendite meetodeid, et toetada kodu-kooli koostöö arendamist. Iga arendus- ja testimistsükkel hõlmas ka projektikoordinaatorite ja koolimeeskondade esindajate külastust kohaliku kooli juhtkonda. Analüüsides koolides koos ESB koolimeeskondade ja rahvusvahelise ESB kogukonnaga tehtud tööd, uurisime tõhusaid viise, kuidas luua võimalikult universaalne raamistik koostöö arendamiseks koolides üle Eesti ja mujal Euroopas.

Rakenduslik arendus- ja testimistsükkel põhines tegevusuuringute meetodil, mis oli Jyväskylä ülikooli soovitatud peamine disain. Tegevusuuringuid kasutatakse laialdaselt koolide õppimisel ja arendamisel, aga ka õppivate organisatsioonide arendamisel. Nagu Altrichter jt (2002) väljendavad Kemmiste ja McTaggarti (1988, lk 5) tegevusuuringute määratlust: "*Tegevusuuringud on kollektiivse, eneserefleksiivse uurimise vorm, mida sotsiaalsetes olukordades osalejad kohustuvad parandama: (1) oma sotsiaalsete või haridustavade ratsionaalsust ja õiglust; (2) osalejate arusaamine nendest tavadest ja olukordadest, milles nad neid praktiseerivad. Osalejate rühmaks võivad olla õpetajad, õpilased, lapsevanemad, kolleegid töökohal, ühiskondlikud aktivistid või mis tahes muud kogukonna liikmed – see tähendab mis tahes rühm, kellel on ühine mure ning motivatsioon ja tahe oma ühise murega tegeleda. Asjakohane lähenemisviis on tegevusuuring ainult siis, kui see on koostööl põhinev ja saavutatakse üksikute rühmal liikmete kriitiliselt uuritud tegevuse kaudu.*

Altrichter jt (2002) rõhutavad samuti, et jätkusuutliku tegevuse puhul peaks teadusarendus toimuma demokraatlikus ja osaluslikus kontekstis ning protsessina, mis vabastab osalejad. Samuti rõhutavad nad vajadust vältida pettumust ja tagada osalejate koostöö, et osalejatel oleks oma andmete omandiõigus.

Tegevusuuringutes on eesmärk muuta uuritavat reaalsust, sekkudes organisatsiooni (nt koolikogukonda või mõnda muusse organisatsiooni), uurides ja tõlgendades seda reaalsust uuesti. Selle protsessi käigus tehtud muudatused peaksid tooma kaasa praktika kõrgema kvaliteedi võrreldes varem valitsenud tavadega (Hart & Bond, 1995; Kemmis & Wilkinson, 1988). Samuti on kriitilise osalustegevuse uurimise kontseptsioon kirjeldada kogukonna osalemist iteratiivses tsükkelis, kus planeerimist, toimimist, vaatlust ja refleksiooni kasutatakse sotsiaalsete tavade ja tegevuste nähtavaks muutmiseks ning seega ümberhindamiseks (Kemmis, et al., 2013). Tegevusuuringud on laialdaselt aktsepteeritud ja kasutatav meetod ning see võib hõlmata paljusid teabe kogumise ja hindamise viise, mistõttu sobib see teadus- ja arendusmeetodina keerukasse keskkonda (siin siis koolisüsteemi).

Lisaks iteratiivsele tegevusringile põhines meie lähenemine integreeriva pedagoogika ja õppimise mudelil. See integreerib erialateadmiste komponendid: teoreetilised ja kontseptuaalsed teadmised, praktilised ja kogemuslikud teadmised, eneseregulatsiooni ja sotsiaal-kultuurilised teadmised (Tynjälä jt, 2016). Samuti võimaldab see ühendada individuaalse ja sotsiaalse õppimise koostöise õppimise ja arengu suunas ning parimal juhul paremini mõista koolikogukonda ja koolisüsteemi. Praktikast tähendab see, et väga erineva taustaga osalejad saavad protsessis kasutada oma teadmisi. Oluline on kasutada õppe- ja arenguprotsessis iga inimese teadmisi, kuna see kohustab ja tugevdab osalejate valikuvabadust.

ESB koolimeeskonna liikmed (kellele meie Webropoli ESB projektiuuring oli suunatud) olid, nagu eelnevalt kirjeldatud, seotud pikaajalise tööeluga ning mõned inimesed olid töötanud erinevatel ametikohtadel ka koolides. Osalejate hulgas oli ka noori, kes olid ise alles veidi aega tagasi koolis käinud, mis aitas rikastada ESB koolimeeskondade tööd. ESB koolimeeskonnad kasutasid suurel määral ka Trigoni koolitustel õpitud meetodeid ja loodud materjale.

Lõpliku väljundi nr 1 uurimisvahendite loomise alguses koolidele nende algtasemete ja ümberkujundamisprotsesside analüüsimiseks jagati osalejad meeskondadeks (ESB koolimeeskonnad), kelle ülesanne oli alustada kooli ja selle tegevustega tutvumist mõne eelnevalt kavandatud harjutuse või töötoa kaudu. Samuti hakkasid nad esimese külastuse ajal ja pärast seda tegema algtaseme analüüsi tuleviku planeerimiseks ja oma meeskonna enda tegevuseks koolikogukonnas, samuti hindama ja eeltööd tegema koolikülastusele. Seejärel tegid nad koos teiste ESB koolimeeskondade, Jyväskylä ülikooli esindajate ja teiste ESB projekti rahvusvaheliste liikmetega plaane järgmisteks koolikülastusteks. Külastuste vahel arutati erinevaid tegevusviise, vaatlusi, andmete kogumist ja koolikogukonna kaasamist. Samm-sammult tutvusid ESB koolimeeskonnad kooli igapäevaeluga ning projekti käigus korraldatud õpetajate, õpilaste ja lastevanemate õhtutega. ESB koolimeeskondade kasutatavaid meetodeid ja tavasid (uurimisvahendeid) kirjeldatakse üksikasjalikumalt uuringutulemuste osas ja ESB koolimeeskonna aruannetes.

3. Uuring

Uuringu eesmärk oli koguda kokku ESB koolimeeskondade kasutatavad meetodid ja tavad (uurimisvahendid), saada teavet ESB projekti liikmete kogemuste kohta ESB projektiprotsessis ning uurida ESB projekti mõju ESB projektiliikmete vaatenurgast. Käsitleti järgmisi uurimisküsimusi:

1. Kuidas on ESB projekt jõustanud konkreetsete koolide hoolekogusid?
2. Kuidas kogesid koolimeeskonnad ESB projekti?

Uuring viidi läbi inglise keeles ning see koosnes avatud küsimustest ja Likerti skaala avaldustest. Avatud küsimusi analüüsiti sisuanalüüsi abil. Vastajate enda häälte väljatoomiseks on lisatud mõned eksperdid nende kirjalikest kommentaaridest. Likerti skaala küsimuste vastuste struktureerimiseks kasutati statistilist analüüsi. Neid andmeid analüüsiti kirjeldava statistika, sealhulgas vahendite ja mediaanide abil. Uuringu tulemused on esitatud allpool.

Tulemused

Taustteave

Uuring viidi läbi internetipõhise uuringu (Webropol 3.0 küsimustik) abil ESB projekti lõpus 2022. aasta detsembris. Küsimustikule antud vastuseid käsitleti ja need jäeti anonüümseks. Kokku kutsuti uuringus osalema 48 ESB projektiliiget. Vastused saadi 26 osalejalt, mis moodustab 54% kõigist saadetud küsimustikest. Vastajad hindasid küsitlust põhjalikuks ja aeganõudvaks. Kõigile küsimustele ei olnud vaja vastata, seega oli vastajate arv eri küsimuste puhul erinev. Uuringu anonüümseuse tõttu ei olnud vaja eraldi teaduseetikat.

Vastajad (n = 26) soovisid liituda ESB projektiga, kuna nad olid saanud otsese kutse sellega liituda (n = 13), nad olid huvitatud kontseptsioonist (isikliku tasandi tegevus ja panus, n = 6) või soovisid isiklikult areneda (n = 5). Enamik vastanutest liitus ESB projektiga protsessi algstaadiumis: 35% projekti ettevalmistamisel, 31% Trigoni koolituse alguses ja 15% Trigoni koolituse ajal. Ainult 11% vastanutest oli

protsessiga liitunud JYU uurimisvahendi etapis ja 8% vastanutest oli protsessiga liitunud, kui JYU uurimisvahendi etapp algas.

Vastajad esindasid erinevaid vanuserühmi laialdaselt (n = 26). 11% vastanutest olid 21–35-aastased, 58% vastanutest olid 36–55-aastased ja 31% vastanutest olid üle 55-aastased. Osalejad olid viiest eri riigist (n = 26): 81% vastanutest olid eestlased ja 7% soomlased. Teised esindatud rahvused olid sloveenlased (4%), leedulased (4%) ja saksa (4%). Vastajate hariduslik taust oli lai: kõrgharidus (bakalaureuse- või magistrikraad) (f = 19), doktorikraad (f = 2), käimasolevad kõrgharidusõpingud (f = 2), keskkaridus/gümnaasium (f = 2). Ühte vastust ei analüüsitud ("Lõpetatud õppeksam diplomiga").

Nagu hariduslik taust, oli ka vastajate ametialane taust erinev: juht / konsultant / treener / koolitaja (f = 12), õpetaja / õppealajuhataja (f = 4), ülikooli töötajad (õpetaja / teadlane / hariduskoordinaator) (f = 3) ja muud kutsealad või puudub konkreetne elukutse. Ühte vastust ei analüüsitud ("Ma töötan teises koolis"). Kõik vastajad olid sisenenud tööellu (f = 26). Töökogemus varieerus 8 kuni 46 aastat.

Enam kui pooltel vastanutest oli aastaid või isegi aastakümneid (3–30 aastat) kogemust kooli nõukogu liikmena (f = 14). Teisel poolel puudus varasem kogemus kooli hoolekogu liikmena (f = 12). ESB projektis vastajate rollid olid erinevad (n = 26): konsultant (f = 10), ESB juhtkond (f = 6), lapsevanem (f = 5), kooli hoolekogu liige Eestis (f = 5), koolitöötaja (f = 4), Euroopa lastevanemate ühingu EPA liige (f = 3) ja teised, näiteks teadur ja noored.

Avatud küsimused

Vastajatel paluti öelda, millised eesmärgid on nende enda koolimeeskond seadnud koostöök ja arenguks koolikogukonnaga. Vastused sellele küsimusele olid väga erinevad (n = 14). Andmetes esinesid kõige rohkem järgmised neli kategooriat: kooli hoolekogude töövõimaluste ja koolireaalsuse mõistmine (f = 3), uute ideede elluviimise kitsaskohtade tuvastamine ja nende kitsaskohtade laiendamine (f = 3), koolide vastumeelsus (f = 2) ning koostöökontaktide loomine (f = 2). Teised üksikud mainimised olid näiteks: usalduse võitmiseks, sidusrühmade vajaduste ja huvide mõistmiseks, muutuste valmisoleku mõistmiseks ja kooli hoolekogu võimestamiseks ning kool palus abi oma arengukava koostamiseks. Avatud vastustest on näha, et meeskonnad soovisid mõista kooli tegelikkust ja seda, millised võimalused on kooli juhtkonnal.

Meeskonnad soovisid välja selgitada ka võimalikud kitsaskohad. Vastused näitavad huvitavalt koolide vastumeelsust.

Tsitaadid:

"...Mõista, mis selles koolis toimub, kuidas arvestatakse õpilaste ja lapsevanemate vajadustega ning millised on huvigruppide/erinevate huvigruppide (lapsevanemad, õpilased, õpetaja, juhtkond) vajadused ja huvid."

"Abi mudeli leidmisel ja kitsaskohtade ning probleemide lahendamisel."

"...Luua head suhted edasiseks koostöök."

Vastavalt küsiti vastajatelt, milliste eesmärkideni nad selle projekti käigus jõudsid ?

Vastajatelt küsiti ka, millised eesmärgid nad ESB protsessi käigus saavutasid. Avatud vastused vastasid veidi eelmise küsimuse vastustele (n = 13). Siin on suurimad kategooriad: enesekindlus (f = 7), head kontaktid ja suhtlemine (f = 7), arusaamine, et eesmärgid muutuvad ajas (f = 2), valmisolek ja valmisolek muutuda ja anda kooli juhtkonnale jõudu (f = 2) ning arusaamine, mis koolis toimub, kuidas arvestatakse õpilaste ja vanemate vajadustega ning millised on sidusrühmade/erinevate huvigruppide

(lapsevanemad, õpilased, õpetajad, juhtkond) ($f = 2$). Samuti leidsid vastajad, et noored vanemad on potentsiaal, millest nad pole veel teadlikud; neid tuleb toetada. Vastajad soovisid olla usaldusväärsed partnerid.

Usaldus, suhtlemine ja kontaktide loomine olid kõige selgemalt nähtavad avatud vastustes.

Meeskonnad tahtsid näha uute ideede elluviimise kitsaskohti ja see tuvastati ühel juhul. Teises vastuses selgitati kenasti, et noored vanemad on potentsiaal, mida tuleb toetada.

Tsitaadid:

“Luu head suhted edasiseks koostööks - sihtgruppide usaldus.”

“Usaldus ja arusaamine valmisolekust ja valmisolek muutuda ning anda kooli hoolekogule volitused.”

Järgmisena küsiti vastajatelt, milliseid meetodeid, tööriistu ja materjale nad koostöös oma koolikogukonnaga tegevusuuringute raames kasutasid ($n=13$). Lisaks küsiti neilt, milliseid uuringuid ja/või analüüse nad oma koolikogukondades läbi viisid ($n = 12$). Nende küsimuste vastused kattusid palju, nii et vastused on koondatud. Vastajad tõid välja mitmeid meetodeid: intervjuud, fookusgruppiintervjuud, kohtumised, arutelud koolikogukonna erinevate gruppide ja isikutega, küsimustikud, töötoad, grupitööd, pildijoonistamine, kuulmine ja rääkimine, ajurünnak, tasuta vestlus küsimustega, koolitundide külastused, ekskursioon kooliajaloo allikate juurde, koolitus (nt kooli hoolekogude õigusaktid või ühise vaimu leidmine), lühiloengud (mitu teemat), jutupulgaring, juhendamine, seminarid, arengukava ja kooli õppekava. Lisaks teatasid nad sellistest meetoditest nagu emotsionaalne skulptuur, ümarlaud, kleebised ja punktid, suund, vältimine, õigusaktid, sotsiomeetriline pilt, usaldusväärse suhte loomine, muutuste tasakaalu mudel, organisatsiooni arengufaaside tööriist, õhupall, väljaheide, kolmnurk, raamid, artiklid ja uudised 10 hüpoteesi konkreetsete koolilaudade kohta, WindRose, Eisenhower Matrix, fookusgrupp Intervjuud, järelevalve, taastava õiguse aruteluring, rollimäng organisatsioonide 7 elemendist, Otto Scharmeri 4 kuulamis- ja jäämäe seletuse tasemest, Frederic Laloux' organisatsioonide erinevatest tasanditest ning peamiselt Trigoni esimese ja teise mooduli töövihikutest. Samuti teatasid nad SWOT-analüüsist, diagnoosimisvahenditest, tulevikudisaini tööriistadest, tulemuste peegeldamisest, kvalitatiivsest analüüsist, tegevusuuringutest, kokkuvõtete tegemisest ja selle kõige uuesti kajastamisest.

Nagu eespool loetletud, viisid ESB projekti liikmed ESB projekti ajal oma koolikogukondades läbi erinevaid uuringuid ja analüüse. Tegevusuuringute raames kasutasid nad erinevaid uurimismeetodeid, tööriistu ja materjale. Järgmises küsimuses tahtsime teada, milliseid eesmärke vastajad projekti käigus ei saavutanud ja miks? Vastused olid enamasti üksteisega sarnased ($n = 13$). Projektil esines väljakutseid mitmes erinevas valdkonnas. Pettumus protsessi suhtes on näha vastustest. Peaaegu pooled vastustest näitavad tunnet ($f = 7$), et töö jäi lõpetamata. Individuaalseid vastuseid rõhutati muu hulgas, et loodud lahenduste toetamiseks polnud aega, direktor oli koolis vahetunud, nii et usalduse võitmine võttis aega ja need kitsaskohad olid tõeline väljakutse.

Vastajad olid mures ka selle pärast, et juhid ei soovi minna üle demokraatlikumale meeskonnatööle. Samuti kritiseeriti ESB projekti aeglast algetappi. Nendest vastustest nähtub, et projekti algsaasile oleks tulnud rohkem tähelepanu pöörata. Üldiselt oli projekti sihtrühm mitmetahuline ja kontekst muutus pidevalt, mis tekitas projekti edenemisele erilisi väljakutseid. Muutuste intensiivsus on tänapäeval kindlasti keeruline tegur.

Tsitaadid:

“Nende kohtumiste ajal kulus liiga palju aega, et saada mõlemalt poolelt projekti kohta õige, kõikehõlmav ja vastastikune arusaam. Meie kooli meeskond oli mõnevõrra segaduses ja kooli pool samuti. Jõudsime eesmärgini saada usalduslikuks, kuid see on alles algus. Tegelik töö on veel tegemata.”

“Kooli hoolekogul ei olnud lõpus tegelikult rohkem volitusi kui enne projekti. Inimesed on muutunud, ei olnud piisavalt aega, et osaleda täielikult kõigis koolitustegevustes.”

“Juba esimesel nädalal oleks olnud hea keskenduda viienda nädala tööle. Aga neli nädalat läks sisuliselt raisku, sest lihvisime kooli viisakuse-soomusrüü maha ja üritasime selle ümber midagi luua. Samuti puuduvad meil ajaloolised märkmed protsessi kohta esimese nelja nädala jooksul...”

Vastajate koolikogukonnad kogesid ESB projekti mitmel erineval viisil. Nad olid entusiastlikud ja olid töösessioonide vahel sageli suhelnud ESB projektiliikmetega, et jagada teavet, esitada küsimusi ja korraldada kohtumisi. Erinevalt administratsiooni inimestest olid õpetajad ja õpilased ESB projekti algusest peale usaldusväärsed. Näiteks oli olnud raske siduda projektiga mõne kooli juhti.

ESB protsessi kõige olulisem teema oli projektiga koolidesse kaasnenud uus teave. Paljude koolide jaoks võimaldas projekt probleemidest avalikult rääkida. Samuti ei olnud piisavalt aega - raske oli töönaeralatel täiel rinnal osaleda ja koolituste pakutavatest võimalustest maksimumi võtta. Inglise keele kasutamine oli mõne juhi jaoks väljakutse. Mõned õpetajad ei soovinud projektis osaleda, sest nad ei mõistnud projekti ideed täielikult. Kuid mõnel juhul inspireeris projekt ka koolijuhtide ja nende juhtide koostööd.

ESB projekti eesmärk oli luua koostööl põhinevad eeldused, mis mõjutavad otseselt kohaliku kultuurielu jätkusuutlikkust. Vastajate sõnul peeti seda Eestis vajalikuks. Siin on üks tsitaat:

“Segadust oli palju, eriti vanemate seas. Vanemate osalemine koolisüsteemis ei ole midagi igapäevast, sest see nõuab neilt rohkem kui kohtumised õpetajatega. Neile pannakse täiendavaid kohustusi ja vastutust, mis võib mõnele vanemale probleemiks olla. Samuti võib tekkida vastupanu. Seetõttu on ESB projekt see, mis silub pingelisi suhteid ja valmistab nii vanemaid kui ka kooliinimest ette vastutuse jagamiseks.”

Samuti hakkasid vanemad rohkem mõtlema koostööle ja vastastikusele traditsioonile. Teisalt arvasid osalejad, et nende sammud koolides on olnud väikesed sammud kohaliku kultuurielu jaoks.

ESB projekt viidi ellu COVID-19 pandeemia ajal. Järgmine tsitaat kirjeldab hästi väljakutseid Covid-19 pandeemia ajal:

“Kuna koroonakriis tekitas projektis suure lõhe, oli see arvatavasti üks olulisemaid tegureid, mis takistas kohaliku kultuuripoole mõjutamist. Projekt lõppes liiga vara ja mõju pole veel täies ulatuses näha.”

Mitme vastaja sõnul puudus tegevusel jätkusuutlikkus, sest kooli uuringus osalejad muutusid projekti käigus nii palju.

Osalejatelt küsiti, mida tuleks veel teha, et tagada ESB projekti jätkusuutlikkus oma koolikogukonnas. Nad tegid palju muudatusettepanekuid:

“ESB projekti välisvaatlejana näen võimalust haridusvaldkonna õigusaktide reguleerimises. Elkõige rõhutada kõigi sidusrühmade rolli, kohustusi ja vastutust hariduses.”

“ Edasine suhtlus kooli konsultantide ja sidusrühmade vahel. Ühiste eesmärkide ja tähtaegade seadmine ning tulemuste analüüsimine.”

“Olla läbipaistvam meie missioonis, mida me täpselt koolikogukonnas teeme. Suurendada protsessi mõistmist ja leida veelgi laiem ühisosa.”

“Hea oleks teha järeltegevusi, et saadud tahtejõud ei hääbuks ja aidata toetada osapoolte koostööd.”

“Kohalikud elanikud peaksid võtma vastutuse projekti jätkamise eest.”

Osalejatele oleks meeldinud teha rohkem Trigoni tööriistade ja meeskonnatöoga seotud tegevusi. Oleks olnud vaja võimalusi teistelt rohkem õppida ja rohkem aega koos kogemusi jagada. Üldiselt soovisid vastajad protsessist selgemat üldpilti, et nad saaksid paremini keskenduda kõige olulisematele asjadele. Inglise keele kasutamist peeti mõnel juhul ka väljakutseks.

Järgnev tsitaat võtab üldise tagasiside väga hästi kokku:

“Terviku põhjalikum läbimõtlemine algusest peale oleks olnud oluline. Teisest küljest oli tegemist katseprojektiga, nii et me peame sellest jätkamiseks õppima.”

Likerti skaala küsimused

Veel 8 suletud küsimust, mis olid seotud koolimeeskondade kogemusega ESB protsessis (vt tabel 1 allpool), esitati 5-punktilise Likerti skaalaga vastuse kaudu (1 = üldse ei nõustu, 2 = ei nõustu, 3 = neutraalne, 4 = nõustun, 5 = täiesti nõus). Tabelis 1 on esitatud väited, keskmised ja mediaanid.

Tabel 1. Küsimuste keskväärtused ja mediaanid (5-palline Likerti skaala), (n = 17).

Avaldus	1	2	3	4	5	Keskmine	Median
Koolikogukond pidas ESB protsessi oluliseks.	0,0%	17,7%	17,6%	58,8%	5,9%	3,5	4,0
Koostöö koolikogukonnaga oli konstruktiivne.	0,0%	11,8%	17,6%	70,6%	0,0%	3,6	4,0
Paranes lapsevanemate osalemine kooli otsustusprotsessis.	5,9%	17,7%	17,6%	35,3%	23,5%	3,5	4,0
Paranes õpetajate osalemine kooli otsustusprotsessis.	0,0%	11,8%	52,9%	29,4%	5,9%	3,3	3,0
Paranes õpilaste osalemine kooli otsustusprotsessis.	11,8%	17,6%	29,4%	41,2%	0,0%	3,0	3,0
Koostöö koolikogukonnas paranes.	0,0%	5,9%	29,4%	47,1%	17,6%	3,8	4,0

Paranes koolikogukonna ja kohaliku omavalitsuse koostöö.	5,9%	17,6%	64,7%	11,8%	0,0%	2,8	3,0
Me edenesime hästi missiooniga, mille olime koos töötamiseks seadnud.	0,0%	0,0%	35,3%	52,9%	11,8%	3,8	4,0

Sellele väitele saadi mõõdukaid vastuseid iga kirje kohta (n = 17). Koostöö koolikogukonnas oli paranenud (keskmine 3,8) ja vastajate meeskond oli koos töötamiseks seatud missiooniga (keskmine 3,8) üsna hästi edasi arenenud. Kahjuks ei olnud koolikogukonna ja kohalike omavalitsuste koostöö protsessi käigus vastajate sõnul paranenud (keskmine 2,8, n = 17).

Avatud järelküsimus selgitas nõuete tulemusi. Siin on kaks tsitaati:

“Muudatused koolis (uus direktor, uus õppekava jne) muutsid meie töö raskemaks.”

“Kuna meie kool ei tahtnud kooli hoolekogu teemat puudutada, aitasime ühel või teisel viisil töötajaid võimestada. Vanemad olid üsna kõrvale jäetud ja õpilased samuti (kuna nad kõik olid alla 12-aastased).”

Järgmine tabel 2 näitab avalduste tulemusi vastajate endi vaatenurgast (5-palline Likerti skaala).

Tabel 2. Küsimuste keskväärtused ja mediaanid (5-palline Likerti skaala), (n = 23).

Avaldus	1	2	3	4	5	Keskmine	Median
Sain protsessist uue potentsiaali osaleda haridusasutuste juhtimises.	0,0%	4,4%	0,0%	56,5%	39,1%	4,3	4,0
Sain protsessist uue potentsiaali oma pädevuse parandamiseks.	0,0%	0,0%	4,3%	26,1%	69,6%	4,7	5,0
Trigoni koolitusprogrammis arendasin oma pädevust, et edendada koostööd kodu, kooli ja kohalike omavalitsuste vahel.	5,0%	5,0%	20,0%	35,0%	35,0%	3,9	4,0
Meie kooliga oli konstruktiivne töötada ja koostööd teha.	0,0%	5,3%	10,5%	52,6%	31,6%	4,1	4,0
JYU juhendamisel arendasin oma valmisolekut edendada koostööd kodu, kooli ja kohalike omavalitsuste vahel.	0,0%	0,0%	23,5%	35,3%	41,2%	4,2	4,0
Koolis töötades arendasin oma teadmisi kooli hoolekogu jõustamiseks.	0,0%	16,7%	5,5%	16,7%	61,1%	4,2	5,0

Protsessi käigus tutvusin kohaliku valitsemisega.	4,8%	19,0%	42,8%	28,6%	4,8%	3,1	3,0
Me edenesime hästi eesmärkidega, mille olime seadnud oma tööks oma koolikogukonnaga.	0,0%	14,3%	28,6%	47,6%	9,5%	3,5	4,0
ESB projektis arendasime koos oma kooli meeskonnaga koostööd lapsevanemate, koolide ja kohalike omavalitsuste vahel.	0,0%	11,1%	27,8%	44,4%	16,7%	3,7	4,0

Mõned vastajad liitusid programmiga hiljem, nii et see mõjutas nõuete vastajate arvu (n = 23). Vaatamata hilisele osalemisele saadi nende väidete eest kõrgemad keskmised hinded kui eelmise Likerti skaala küsimuse puhul. Tore oli näha, et vastajad olid saanud protsessist uue potentsiaali oma pädevuse parandamiseks (keskmine 4,7, n = 23) ja et nad olid saanud uue potentsiaal osaleda haridusastutuste juhtimises protsessist (keskmine 4,3, n = 23). Samuti olid nad arendanud valmisolekut edendada koostööd kodu, kooli ja kohalike omavalitsuste vahel (keskmine 4,2, n = 17) ning koolis töötades olid nad arendanud oma teadmisi kooli hoolekogu jõustamiseks (keskmine 4,2, n = 18). Protsessi käigus ei olnud nad aga kohaliku valitsemisega nii tuttavaks saanud (keskmine 3,1, n = 21).

Tulemuste kokkuvõte

Selles osas võetakse kokku tulemused uurimisküsimuste vaatenurgast. Siin on esimese uurimisküsimuse tulemused: Kuidas on ESB projekt andnud kooli hoolekogule mõjuvõimu.

ESB koolimeeskonnad olid koolikogukondadega seadnud oma eesmärgid koostöö ja arengu. Peamine oli see, et nad tahtsid mõista kooli tegelikkust ja seda, millised võimalused on kooli juhtkonnal. Meeskonnad soovisid välja selgitada ka võimalikud kitsaskohad. Osalejate vastused näitasid huvitavalt koolide vastumeelsust sisulise koostöö suhtes.

Koolimeeskonnad kogesid, et suhtlemine ning kontakti ja usalduse loomine olid kõige sisukamad tulemused, mida nad projekti käigus olid saavutanud. Meeskonnad tahtsid näha uute ideede elluviimise kitsaskohti ja see tuvastati ühel juhul. Teises vastuses selgitati kenasti, et noored vanemad on kooli potentsiaal, mida tuleb toetada.

Teisest küljest kogesid meeskonnad ka seda, et loodud lahenduste toetamiseks polnud aega, direktor oli koolis vahetunud, nii et uus usalduse võitmine võttis aega ja kitsaskohad olid endiselt väljakutse. Kolm ja pool aastat kestnud projektis osalenud, muutunud ja muudetud koolid, samuti toimusid personalivahetused õpetajate, kooli hoolekogude ja kohalike omavalitsuse juhtide seas.

Vastajad olid mures ka selle pärast, et koolide juhid ei ole valmis liikuma demokraatlikuma meeskonnatöö poole. Samuti kritiseeriti ESB projekti aeglast algetappi ning rohkem tähelepanu oleks tulnud pöörata projekti algfaasile. Üldiselt oli projekti sihtrühm mitmetahuline ja kontekst muutus, mis tekitas projekti edenemisele erilisi väljakutseid. Muutuste intensiivsus on tänapäeval keeruline tegur.

Koolimeeskonnad kasutasid erinevaid meetodeid, tööriistu ja analüüse, nagu SWOT-analüüs, erinevad kvalitatiivseid analüüse, tegevusuuringut, juhtumiuuringut, etnograafilist uuringut; samuti erinevad küsitlusmeetodid, näiteks intervjuud kõigi kooli fookusgruppidega.

ESB koolimeeskondade sõnul kogesid koolikogukonnad projekti mitmel viisil. ESB protsessi kõige olulisem teema oli projektiga koolidesse kaasnenud uus teave. Paljude koolide jaoks võimaldas projekt probleemidest avalikult rääkida. Samas oli probleemiks ajapuudus - raske oli projektinädalatel täiel määral osaleda ja koolituse pakutavatest võimalustest maksimumi võtta. Inglise keele kasutamine oli väljakutse mõnele direktorile ja mõnele koolimeeskonna liikmele. Mõned õpetajad ei soovinud projektis osaleda, sest nad ei mõistnud projekti ideed täielikult. Kuid mõnel juhul inspireeris projekt ka koolikogukonna ja nende juhtide koostööd.

Osalejate sõnul peeti Eestis vajalikuks kohaliku kultuurielu jätkusuutlikkust. Projekti käigus hakkasid lapsevanemad rohkem mõtlema koostööle ja kogukonna traditsioonidele. Teisalt arvasid osalejad, et nende sammud koolides on väikesed sammud kohaliku kultuurielu jaoks.

ESB projekti jätkusuutlikkuse tagamiseks oma koolikogukonnas oleksid osalejad soovinud rohkem Trigoni tööriistade ja meeskonnatööga seotud tegevusi. Oleks olnud oluline, et oleks olnud võimalusi teistelt rohkem õppida ja aega koos kogemusi jagada. Üldiselt soovisid vastajad protsessist selgemat üldpilti, et nad oleksid saanud paremini keskenduda kõige olulisematele asjadele. Inglise keele kasutamist peeti mõnel juhul ka väljakutseks.

Koostöö koolikogukonnas paranes ja koolimeeskonnad olid koos töötamiseks seatud missiooniga üsna hästi edasi arenenud. Lisaks tundsid osalejad, et nende teadmised kooli hoolekogude võimendamisel on paranenud.

Vastajad kogesid, et protsess on parandanud nende kompetentsi ja neid on hakatud rohkem kaasama haridusasutuste juhtimisse. Nende valmisolek edendada koostööd kodu, kooli ja kohalike omavalitsuste vahel arenes, kuigi koolikogukonna ja kohalike omavalitsuste koostöö ei olnud protsessi käigus paranenud.

Siin on teise uurimisküsimuse tulemused: Kuidas kogesid koolimeeskonnad ESB projekti?

Lühidalt öeldes võib tulemused kokku võtta kolme põhielemendiga, mis on olnud asjakohased. Allolevas loendis + viitab positiivsele mõjule ja # viitab puudevale/ebapiisavale/keerulisele ESB projekti probleemile. Esitatud elemendid on seotud 1) ESB projekti rakendamisega, 2) koolikogukondadega ning koostöö ja juhtimisega koolides ning 3) jätkusuutlikkuse ja kohaliku kultuurieluga. Mõned teemad kattuvad. Seetõttu on olemas ka ühine element (1 ja 2), mille elemendid on seotud nii projekti kui ka koolidega.

(1) Kuidas saavutati ESB projekti eesmärgid ESB projekti käigus

- + soov mõista kooli tegelikkust
- + soov tuvastada ja lahendada võimalikke kitsaskohti
- + usaldus, suhtlemine ja kontaktide loomine on projekti kõige olulisemad teemad
- + noored vanemad on potentsiaal, mida tuleb toetada
- + tegevusuuringud kui uurimisvahend võimaldasid kasutada erinevaid meetodeid, tööriistu ja analüüse koostöös koolidega
- # suurem kiirus algfaasis
- # rohkem tähelepanu algfaasile
- # mitmekülgne sihtrühm
- # muutuste üldine intensiivsus
- # soovid rohkem Trigoni tööriistadega seotud tegevusi
- # tahe rohkem meeskonnatööd teha

tahe rohkemate võimaluste ja aja järele kogemuste jagamiseks
vajadus selgema üldpildi järele protsessist

(1&2) ESB rakendamine nii projekti kui ka koolikogukondade jaoks

+ osalejate asjatundlikkus koolihoolekogue võimestamiseks paranes
# inglise keele kasutamine oli väljakutse
# raskused projekti idee mõistmisega
# ajapuudus, nii koolimeeskondade töö kui ka koolides
# muutunud tingimused ja inimesed koos koolimeeskondadega, koolides, kooli hoolekogue ja kohalike omavalitsustega

(2) Kuidas realiseeriti ESB projekti eesmärgid koolikogukondades, koostöös ja juhtimises

+ võimalik oli probleemidest avalikult rääkida
+ koostöö koolikogukonnas paranes
# koolide vastumeelsus sisulise koostöö suhtes
# kiiresti muutuvad tingimused koolides
# projekti idee halb mõistmine
# enamust koole ei huvitanud demokraatlik meeskonnatöö
# koolikogukonna ja kohalike omavalitsuste koostöö ei paranenud

(3) Milline oli ESB projekti mõju kohaliku kultuurielu jätkusuutlikkusele

+ oluline on kohalik kultuur ja selle areng
+ sammud on väikesed, aga ikkagi tähendusrikkad

4. Järeldused ja arutluskäik

Aruandes keskenduti kooli hoolekogu mõjuvõimu suurendamise (ESB) projekti Erasmus+ teadusuuringutele. Esimeses peatükis kirjeldati ESB projekti ja selle peamisi eesmärgi. Teine peatükk keskendus Jyväskylä ülikooli rollile ja uurimistöele projektis. Kolmas tutvustas projektiuuringut ja selle tulemusi ESB projektiliikmete seisukohtade kohta projekti kohta. Nende hulka kuuluvad mõju, koolitus, uurimis- ja uurimisvahendid ning projekti hindamine.

Mis puutub ESB projekti mõjusse, siis ilmneb, et ESB projekti põhieesmärgid töötati kolmes väga erinevas koolikontekstis, kuigi need kõik asusid samas omavalitsuses. Selle ühe tagajärjena tõlgendati ja kontekstualiseeriti igas koolis erinevalt seda, mis oli konkreetse kooli jaoks eesmärgiks oluline. Teise tagajärjena pidi ka see, kuidas eesmärgi tuli ellu viia, olema igas koolis erinev. Lisaks kohtusid kõik kolm kooli ESB projekti kestel mitmesuguste muudatustega, mis nõudsid ka tõlgendamise, kontekstualiseerimise ja jõustamisprotsessi õigeaegset varieerumist (vt Ball et al., 2012; Risku > Tian, 2020).

Meie tulemuste põhjal on ülioluline viia läbi järjepidev algtaseme analüüs, et oleks võimalik kavandada sihipäraseid uurimisprotsesse ja tööriistu, mis toetavad koole enda arendamisel. Algtaseme analüüs ja sellel põhinev arendustöö ei saa kasutada ühte uurimisvahendit isegi mitte ühes koolis, rääkimata mitmest koolist, omavalitsusest või riigist. Kõik koolid on erinevad ja nende ajavahemike jooksul on vaja arvestada ka sellega, et sama kool läbib erinevaid arengufaase ja sedagi on vaja tööriistade valikul arvesse võtta.

Sellest tulenevalt käitusid kõik kolm ESB koolimeeskonda oma protsessides koolidega erinevalt. Mis puutub uurimisvahenditesse, siis meie uuring näitab nende imelist rikkust. ESB meeskondadel oli oma

protsessidele mitmesugune toetus, kuid nad oleksid tahtnud seda rohkem saada ja ESB koolimeeskondade sõnul oleksid seda teinud ka koolid. Uurimisprotsesside ja -vahendite kavandamisel peame tegema koostööd koolidega, mitte ainult sellest vaatenurgast, et saada kehtivate ja usaldusväärsete teadus- ja arendusprotsesside ja -vahenditega, vaid ka nendega, mis sobivad koolidele nende igapäevaseks rakendamiseks. Lisaks on oluline multiprofessionaalne koostöö kohalikus ja koolikogukonnas ning näiteks teadus- ja arendusekspertidel.

Kas saavutasime ESB projekti eesmärgid 1) lapsevanemate ja õpilaste demokraatlik kaasamine koos õpetajate, koolijuhtide ja kohalike omavalitsustega, mis ESB projekti puhul keskendus kooli hoolekogu rolli suurendamisele, ja 2) kohaliku kultuurielu jätkusuutlikkus, mis ESB projekti puhul keskendus koolitajate/mentorite/vahendajate rühma koolitamisele, et tõhustada koolinoorte üldist koostööd ja koostööd koolides ja kohalikes omavalitsustes või nagu üks meie ESB projekti liikmetest seda väljendas:

“Aidata koolidel muutuda läbipaistvamaks, kollegiaalsemaks, võimu jagamise asutuseks, kus vanematel on suurem sõnaõigus sekkuda ja juhtida kooli arengut soovitud tuleviku suunas. Aidata koolidel muutuda demokraatlikumaks ja rõhutada kooli rolli ühiskonnas.”

Ütleksime, et tegime hea alguse ühes omavalitsuses ja mõnes koolis. Lisaks loodame, et see töö laieneb ja areneb.

Viited

Altrichter, H., Kemmis, S., McTaggart, R., & Zuber-Skerritt, O. (2002). The concept of action research. *The learning organization*, 9(3), 125-131.

Ball, S.J., Maguire, M. & Braun, A. (2012). *How Schools Do Policy, Policy Enactment in Secondary Schools*. Routledge.

Hart, E., & Bond, M. (1995). *Action research for health and social care: A guide to practice*. Buckingham: Open University Press.

Kemmis, S. (2013). Action research and the politics of reflection. In *Reflection: Turning experience into learning* (pp. 139-164). Routledge.

Kemmis, S., McTaggart, R., Nixon, R. (2014). Introducing Critical Participatory Action Research. In: The ActionS., & Wilkinson, M. (1998). Action research in practice: Partnerships for social justice in education. In B. Atweh, S. Kemmis, & P. Weeks (Eds.), *Action research in practice: Partnerships for social justice in education* (pp. 21–36). Routledge.

Risku, M. & Tian, M. (2020). Changing operational environment changing Finnish educational governance. In O. Johansson & H. Ärlestig (Eds.) *Educational Authorities and the Schools - Organization and Impact in 25 states*. Springer International Publishing, 37-54.

Tynjälä, P., Virtanen, A., Klemola, U., Kostiainen, E., & Rasku-Puttonen, H. (2016). Developing social competence and other generic skills in teacher education: applying the model of integrative pedagogy. *European Journal of Teacher Education*, 39(3), 368-387.

<https://doi.org/10.1080/02619768.2016.1171314>

Isikuandmete kaitse üldmäärust käsitlevate õigusaktide tõttu on juurdepääs uuringu ülejäänud osadele piiratud. Täiendava informatsiooni saamiseks palume pöörduda projekti koordinaatori Aivar Halleri poole (aivar@haller.ee ja +372 5162211)